

บทคัดย่อ

ในโครงการถอดความรู้โครงการวิจัยเด่น ปี 2558-2559 ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนเส้นทางการบ่มเพาะชีวิตและสังคมที่ดีงาม มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อถอดองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research; CBR) จากโครงการวิจัยเด่นปี 2558-2559 ในเชิงคุณค่าและประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับของบุคคล กลุ่ม ชุมชนท้องถิ่นและสังคม โดยสังเคราะห์กับมิติการบ่มเพาะชีวิตและสังคมที่ดีงาม 2) เพื่อถอดองค์ความรู้ พลังของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดคุณค่าและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบทและเงื่อนไขของโครงการวิจัยเด่น ปี 2558-2559 โดยมีขอบเขตทางด้านเนื้อหาครอบคลุมประเด็นคือ คุณค่าและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) พลังของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกิดคุณค่าและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น (CBR) รวมถึงบทเรียนและข้อเสนอแนะที่เป็นการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากขอบเขตพื้นที่เป้าหมายใน 6 แห่ง (โปรดดูหน้า 5)

การดำเนินงานและการเก็บรวบรวมเพื่อการประมวลผลของการวิจัยชิ้นคือ ใช้เครื่องมือในการรวบรวมสังเคราะห์จากเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องจากงานวิจัยเด่น ปี 2558-2559 มีการลงพื้นที่ภาคสนามโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แนวคิดปัญหาและการสัมภาษณ์กลุ่ม การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจดบันทึกข้อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานและประมวลผลเพื่อการตอบโจทย์คำถามของการวิจัย

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แต่ละพื้นที่ของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้รับเป็นโครงการวิจัยเด่นในปี 2558-2559 นั้นมีความคล้ายคลึงกันในบางประเด็นและมีบางประเด็นที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไปในแต่ละบริบทของพื้นที่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ซึ่งคุณค่าในเชิงระดับความหมายของการเปลี่ยนแปลง/ปรับเปลี่ยน แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ได้เข้าไปหนุนเสริมตั้งแต่ในระดับของบุคคลกับประเด็นที่คล้ายคลึงกันคือ ระดับของพลังในด้านทัศนคติ มุมมองของการมองโลกวิสัยคิด ความภาคภูมิใจในการทำงาน มีศรัทธาต่อการทำงานของตนในระดับของการปฏิบัติเพื่อการรับรอง/การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรของพื้นที่ชุมชน มีพลังในการพัฒนาตนเองที่เพิ่มพูนขึ้นจากต้นทุนของตนที่มีอยู่ มีการพัฒนาทางด้านจิตใจคือ การมีน้ำใจ การเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน การแบ่งปัน ซึ่งเป็นด้านที่หนุนเสริมพลังภายในของบุคคลเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและสังคม

รวมถึงการใช้พลังของ “กลุ่ม” มาเพื่อสร้างสำนึก/การรับรอง การต่อสู้ในด้านความไม่เป็นธรรม เช่นเรื่องสิทธิที่ดินทำกิน ทำให้บุคคล-ชุมชน ภายใต้การรวมกลุ่มเข้ามาสวมบทบาท “นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น” นั้นมีมุมมอง พลังการขับเคลื่อนเพื่อผลประโยชน์ต่อชุมชน และมีสำนึกร่วมกันในการช่วยเหลือระหว่างกัน และอีกด้านของการพัฒนาในมิติของระดับบุคคลคือ การมี “ศักยภาพ” “ความสัมพันธ์” “การเติมเต็มกัน” ในระหว่างทำให้คุณค่า” ที่ส่งผลมาจากต้นทุนหรือรากเหง้าวัฒนธรรมชุมชนที่มาจากฐานสู่ฐาน ที่ทำให้บุคคลมารวมกลุ่มและใช้ฐาน “ปัญญา” ร่วมกัน

ส่วนคุณค่า/ระดับกลุ่มและชุมชน ผลการศึกษาจากการประมวลใน 6 พื้นที่พบว่า ไม่เพียงแต่ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) จะสร้างพลังในระดับชุมชนรับรู้ถึง คุณค่าของความเสียสละ การทำให้คน/ชุมชน มีการเข้ามารู้จักถึง จิตสำนึกขึ้นในชุมชนเป็นการสะท้อนถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันเพื่อรักษา/ปกป้อง ทรัพยากร เพื่อให้ธรรมชาติอยู่ร่วมกับชุมชน และธรรมชาติที่ไม่ต้องมีกระบวนการพัฒนาเชิงเทคโนโลยีที่ ก้าวหน้ามาทำลายสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ทำให้คนในชุมชนมองเห็นถึงการพัฒนา “คุณค่าในด้านคุณภาพชีวิต ที่ดี” ความเป็นอยู่ร่วมกัน มีความเรียบง่ายไม่เบียดเบียนระหว่างกัน อันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน ดั้งเดิมที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ ใส่ใจในสิ่งแวดล้อมที่เป็นต้นทุนเดิมของชุมชน อีกมุมที่สำคัญ ในระดับคุณค่า ของสังคมคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มความรู้-การตระหนักรู้ถึงสิ่งที่ ทำให้บุคคล/ชุมชนเกิด ความร่วมมือ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน และการกระตุ้นให้บุคคลได้เกิด การเรียนรู้ต่อกันหรือเท่าทันต่อ วัฒนธรรมการบริโภคนิยม ตั้งแต่ในระดับของการใช้ทรัพยากรและการใช้ จ่ายในเชิงมิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งทางชุมชนเพื่อท้องถิ่น (CBR) ในกลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจว่า การใช้ทรัพยากรที่ มีอยู่ควรเป็นไปเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและคงไว้ให้ลูกหลานส่งต่อรุ่นต่อรุ่นเพื่อให้ได้มีเครื่องมือ/ต้นทุนทาง ทรัพยากรสำหรับการทำมาหากินเลี้ยงชีพ อีกทั้งยังมีการใช้ “วัฒนธรรมทางประเพณี/ความเชื่อ” เพื่อสืบ ต่อและเป็นกลไกในการอยู่สร้างสำนึกร่วมกันกับทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนด้วย

ประการถัดมา บทสังเคราะห์ว่าด้วยคุณค่าและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน 6 โครงการเด่น พบว่า มี 3 ส่วนหลักที่สำคัญคือ ส่วนแรกว่าด้วย “บริบทสำคัญและพื้นที่ของปัญหา” เป็นจุดเริ่มต้นแรก เนื่องจาก บริบทชุมชนมีความเข้มแข็งลดน้อยลงมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรมค่านิยมที่ เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมการรวมกลุ่มที่น้อยลง สิ่งนี้ส่งผลต่อมุมมอง วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรม ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เน้นปัจเจกบุคคลและดำเนินชีวิตตามความทันสมัย “สงคราม-ความขัดแย้ง” ภายใต้ภูเขาน้ำแข็งกับความรู้สึกที่ต้องกระทุ้ง นั้นหมายความว่า ความขัดแย้งนั้น ส่งผลต่อกันมายาวนานและเป็นช่วงเวลาของการมองหาเครื่องมือ/ช่องทางการสื่อสารเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ความเข้าใจระหว่างกัน” เป็นการปรับตัว/มุมมองให้มีความเป็นธรรมระหว่างกันให้มากขึ้น เช่น ความ ขัดแย้งระหว่างอำนาจของรัฐ-ทุน ที่เข้ามาใช้ทรัพยากรชุมชนจนกดทับพื้นที่ในการทำมาหากินรวมถึงพื้นที่ ในการอยู่อาศัยของชุมชน-ชาวบ้าน อีกมุมหนึ่งคือ “การขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วม” เป็นข้อสังเกต อีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง/ผลประโยชน์ร่วมกัน

รูปแบบและแนวทางที่สำคัญของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) กับกลุ่มเป้าหมายการ ขับเคลื่อนเพื่อใช้องค์ความรู้คือ **คุณค่าในมิติระดับของรากเหง้าวัฒนธรรมชน จิตสำนึกร่วม การประสาน ความร่วมมือ** นับเป็นหัวใจสำคัญของการใช้รูปแบบและเป็นเครื่องมือของพื้นที่เพื่อใช้ในการสร้างความ ร่วมมือ มีสัมพันธภาพของการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ผลต่อทีมวิจัย (บุคคลและกลุ่ม)คือ มี 3 มิติ 1) มิติด้านพฤติกรรมและความสัมพันธ์ คือ มีการขับเคลื่อนพลังชุมชนด้วยพลังร่วม การมีความสัมพันธ์อัน ดีงามระหว่างกัน การเกิดขึ้นของกลุ่ม “สังฆะ” การมีเครือข่ายที่สร้างความร่วมมือทำให้ชุมชนเริ่มยกระดับ ความเข้มแข็ง 2) มิติจิตใจ เห็นถึงคุณธรรมของการเสียสละร่วมกัน การมีสติเพื่อนำปัญญามาใช้ในการ

แก้ไขปัญหของชุมชน การมีส่วนร่วมสุขร่วมกันเป็นอีกความสัมพันธ์ที่ขาดไม่ได้ และ3) มิติความคิด/ความเข้าใจ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเห็นถึง ศักยภาพของตนเอง มีความกล้าหาญที่จะคิดและตัดสินใจเพื่อชุมชน/ส่วนรวมยิ่งขึ้น หันมาใส่ใจและทำงานทางด้านจิตอาสามากขึ้น รวมถึงการตระหนักรู้ต่อการแก้ไขปัญหของชุมชนสู่จิตสาธารณะ จนได้สภาวะความเข้าใจมีดวงตา/สายตาใหม่แห่งการตื่นรู้

อีกทั้งทางด้านองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นคือ การใช้วงจรของปัญหามาเปลี่ยนเป็นแนวทางแห่งความคิดสร้างสรรค์ ส่งผลต่อรูปธรรมที่เกิดขึ้นคือความรู้สึกว่า “เราทำร่วมกันได้” อย่างทรงพลัง

ประการสุดท้ายข้อค้นพบจากการประมวล/สังเคราะห์พลังและคุณค่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) บนเส้นทางแห่งการบ่มเพาะชีวิตและสังคมที่ดีงามคือ พลังแห่งความเชื่อมั่นในตนสู่ท่าทีของการเรียนรู้ ซึ่งทีมวิจัยได้ประสบการณ์และการทำงานภายใน ในเรื่องของสัมพันธภาพ มิตรภาพและนิสัยใหม่ การเข้าถึงจิตใจที่ประณีตและลุ่มลึกเป็นความสุขในระดับของการเป็นภาวะผู้นำในตนเองและภาวะผู้ร่วมกันในกลุ่ม/ชุมชน พลิกกรอบความคิดด้วยการใคร่ครวญซึ่งถ้าเทียบกับการใช้โยนิโสมนัสสิการของธรรมะคือมีการคิดใคร่ครวญเพื่อนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหได้ การรวมพลังกลุ่ม และการพึ่งพาตนเอง ความอิงอาศัยในการอยู่ร่วมกัน จิตสำนึกในความเป็นชุมชน รากเหง้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีชีวิตอยู่อย่างพอดีและพอเพียง นับเป็นข้อค้นพบที่ทรงคุณค่าของการบ่มเพาะชีวิตของตนและชุมชน สู่บนเส้นทางแห่งการบ่มเพาะมิติที่ดีงาม

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ รายงานเล่มนี้ค้นพบถึงแนวทาง/รูปแบบบางประการที่มีความสอดคล้องกับพื้นที่บริบท/ชุมชน หากแต่มีการเพิ่มเติมเรื่องของการ “สร้างกระบวนการเรียนรู้” แบบสมดุคือ ใช้ปัญญาจากฐานกาย สมองและฐานใจ ประสบการณ์ตรงอาจเป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคคลและกลุ่มเพิ่มการเรียนรู้ด้วยแนวทางวิถีจิตตปัญญาและการภาวนามยปัญญาเพิ่มขึ้น ให้ส่งเสริมในระดับของวิถีชีวิตและกิจวัตรประจำวัน ค้นหาความหมายชีวิตจากเครื่องมือ/โจทย์การวิจัย มีการเพิ่มทักษะของการเรียนรู้เสริมสร้างศักยภาพแกนนำให้ชุมชนและคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะของการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม